

direction, that updated in aspect methodology of theological research the social problems determined. The questions of modern principles and approaches of social problematic theoretical reflection development in the Christian theology considered.

Keywords: Christianity, liberalism, methodology, philosophy, social doctrine, society, theology.

Витер Д. В., доктор философских наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры философии и права, Днепродзержинский государственный технический университет (Украина, Киев), adv_n@mail.ru

Философско–теологическая рефлексия социальной доктрины церкви: вопросы подхода и метода

Рассматриваются вопросы развития современных принципов и подходов к теоретической рефлексии социальной проблематики в христианской теологии; определяются основные направления, актуальные с точки зрения методологии теологического исследования общественных проблем.

Ключевые слова: либерализм, методология, общество, социальная доктрина, теология, философия, христианство.

* * *

УДК281.96:233

Вергелес К. М.

кандидат філософських наук, ст. викладач, Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (Україна, Вінниця), kvergeles@gmail.com

ПРАВОСЛАВНА АНТРОПОЛОГІЯ: ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналізується православна антропологія в плані розробки її головних методологічних засад. Розглядаються три головні принципи православної антропології – христологічний, пневматичний, особистісний. Основним положенням є те, що людина є особистістю, яка наділена високою духовністю, власними уподобаннями, яка реалізує свою свободу.

Ключові слова: людина, особистість, православна антропологія, методологія, принципи, свобода, Боголюдство, Боготвілення.

Сучасний період характеризується особливою увагою до проблеми людини – це стосується, в першу чергу, таких наук, як філософія, релігієзнавство, психологія, біологія, культурологія, етика та ін. Справа в тому, що сучасна людина опинилася в кризовій ситуації – з одного боку, економічна криза, що просякає практично всі суспільства, а з іншого боку, – криза духовна, яка розпочалася ще у кінці ХХ ст.

Людина проникла не тільки в таємниці мікросвіту, але й в простори космосу. Сьогодні відбуваються бурхливі соціальні, культурні, релігійні зміни. Відбувається й процес перетворення людини, її розуму і почуттів, який незмінно пов'язаний з посиленням особистісного початку, як в галузі соціальних змін, так і в галузі культури, релігії, історії, психології та ін. Саме це з необхідністю вимагає більш глибокого і всебічного, комплексного дослідження сутнісних характеристик людини, її функцій в соціумі, її відповідальності й її можливостей як духовної істоти. Людина – це найбільша цінність з усіх цінностей, що існують на Землі. І водночас – проблема людини – вічна і завжди найактуальніша. Вона розкриває глибинні світоглядні питання про місце і призначення людини в світі, який пізнається і перетворюється самою людиною і заради неї. У світі немає нічого складнішого, ніж соціум, а в самому соціумі найбільш велична проблема – це людина. Проблема людини є філософсько–релігієзнавчою проблемою настільки, оскільки і філософія, і релігія є проблемами суто людськими. Сьогодні українського суспільства – це постійні пошуки миру, духовності й моралі, які дозволять

побудувати громадянське суспільство. І не останню роль у цих пошуках відігравала та відіграє православна антропологія.

Людина в релігії, її почуття, думки та мрії привертала увагу багатьох дослідників – як вітчизняних, так і зарубіжних. До таких відомих вчених слід віднести праці С. Аверінцева [1; 2], М. Бердяєва [3], Б. Вишеславцева [4], П. Гайденко [5], Ф. Голубинського [6], В. Горського [7], С. Грузенберга [8], С. Кримського [9], В. Панненберга [12; 13], К. Ранера [14], М. Філіпяка [15] та ін.

Православна антропологія потребує своєї методології, а в зв'язку з тим, що православна антропологія є приналежною до богослов'я, тоді й методологія її буде, у певній мірі, знаходитися в богословському просторі, торкатися богословських проблем. В якості предмету православної антропології необхідно виділити людину, причому людину віруючу. Йдеться про людину, яка має містичний та Богоодкровенний досвід. Православна антропологія з'являється на ґрунті біблійної антропології. Однією з головних проблем біблійної антропології є глибокі розрізнення між старозавітною і новозавітною антропологією. Боготвілення принципово змінило ставлення не тільки до людини, але й до її майбутнього. Деякі православні дослідники вважають, що християне розглядають Старий Завіт крізь призму Нового Завіту. Тобто, йдеться про різне тлумачення, наприклад, потойбічного життя людини, прощення гріхів та ін.

Одним із важливих текстів Біблії є “Шестоднев”. Справа полягає в тому, що осмислення, тлумачення, вся екзегеза “Шестоднева” є найважливішим джерелом антропологічного знання. Зовсім інше значення мають історичні тексти – вони, безперечно, не являються протоколами долі та описуваннями змін у житті людини, але свідчення про життя пращурів відкривають для нас великі можливості дізнатися про найважливіші події: про життя і смерть, любов і ненависть, про зустрічі з людьми і Богом, про праведність і пристрасті. Біблійна старовина – це генеза культури, релігії, мови. Водночас, за допомогою реконструкції, можна побачити особливості мислення попередніх генерацій, їх віру, страхи та надії, зрозуміти їх внутрішній світ.

Слід зазначити, що типовими для старозавітних текстів є пророцтва, а їх зміст, у багатьох випадках, наповнений антропологічними характеристиками. Деякі з пророцтв й дотепер залишаються таємницею, яку тільки прагне відкрити святоотецька екзегеза. Антропологія Старого Завіту в концептуальному сенсі розкривається у цілісній системі понять. Безперечно, ці поняття не мають достатнього рівня науковості, вони – суто богословські й поетичні. До них належать наступні поняття: “душа”, “дух”, “тіло”, “плоть”, “слово”, “доля”, “Бог”, “Божественне”, “Одкровення” та ін. Наприклад, таке поняття як “образ Божий” з'являється тільки в перших главах Буття, пізніше – ні, а термін “серце” – це поняття більш пізньої антропології. Старий Завіт у цьому аспекті не є усталеним і це є теж важливим аспектом для біблійно–антропологічних досліджень. Старий Завіт у більшій мірі звертався до внутрішніх потенцій людини, але не знав про порятунок. Не йдеться й про свободу, творчість та обожнення людини

– крім пророків, старозавітні автори не звертаються до цієї тематики.

Що стосується антропології Нового завіту, то головним є Боговтілення – явлення Божого Сина и Сина Людського. Христологічне вчення підносить людину на Божественну висоту. Новозавітна антропологія набуває, у порівнянні зі старозавітною антропологією, більш радісного, світлого і піднесеного змісту, але водночас – й змісту трагічного. Православне вчення наголошує, що людина має перспективу, людина є нескінченною в Богові, вона трагічно ніяка без Бога. І, безперечно, центром новозавітної антропології є Боголюдина – Ісус Христос. У православній антропології Христос є людиною, але завдяки своєму Божественному походженню – Христос є людиною досконалою, справжньою.

Закономірним є те, що в центрі новозавітної антропології знаходиться Христос як Боголюдина. В такий спосіб, згідно з православною догматикою, Христос є реальною людиною, такою ж реальною, як й інші люди. Але слід зазначити, що завдяки своєму Божественному походженню, Ісус Христос виступає як справжня людина, досконала та гармонійна. Саме тут й виявляється один із головних методологічних принципів антропології – принцип христологічний. Христос – це вершина людського вдосконалення, Він є шляхом для кожної людини, ідеалом, граничною метою для віруючої людини. Водночас людина є вільною, що означає, що Бог тільки відкрив, показав шлях до уподібнення Христу, але кожна людина обирає цей шлях самостійно.

Важливим є також те, що тексти Євангелія виявляються антропологічними в зв'язку з тим, що вони присвячені Христу. Христос сам розповідає про себе. Саме тому Євангелія – це відкрита книга про Боголюдство як таке. В цьому й полягає їх особлива цінність для християнської антропології, у порівнянні з іншими текстами Біблії.

В якості наступного ґрунту православної антропології, на нашу думку, необхідно виділити послання апостола Павла. Загальноприйнятним є положення про те, щоб вважати антропологічні висновки апостола Павла в якості особливої антропологічної школи. Апостол Павло є не тільки проповідником Євангельських істин, але й першим екзегетом. Його положення в плані богословської значущості мають пріоритет Святого Письма як для християнства в цілому, так і для антропології зокрема. Українські дослідники Б. Кузик і Л. Литвин у праці “Джерело вічності. Основи православної культури” характеризують значущість вчення ап. Павла наступним чином: “Апостол Павло, з яким пов’язана найчисленніша група Послань, став фактично засновником християнської теології (система обґрунтувань і захисту релігійних вчень про Бога). Він уперше чітко сформулював суть християнського символу віри – віри у спокунту жертву Ісуса Христа, Його чудесне Воскресіння та Друге пришестя. Павло наголосив, що після Христової жертви людина рятується вірою у Христа та Любов’ю до Бога” [10, с. 126–127].

У значно меншій мірі, таким чином можна характеризувати Соборні послання й Одкровення

Іоанна Богослова. Але, в цілому Новий Завіт усвідомлюється як безпосередньо, так і через екзегезу святих, отців церкви, серед яких особливе місце посідають Іоанн Златоуст, Василь Великий, Григорій Богослов, святий Феофан Затворник, Максим Сповідник та ін.

Розуміння текстів Святого Письма повинно ґрунтуватися на мовному аналізі та історико–археологічному. Це – перший рівень тлумачення Біблії – буквальний. Якщо розглядати наступний рівень інтерпретації святого Письма, то необхідно виділити символічний, який спирається на догматичне богослов’я. Аналіз термінів та понять Святого Письма не може бути суто кількісним, йдеться про їх змістовне наповнення.

Головною проблемою в екзегетиці Євангелія є наступне: яким чином людина може бути уподібнена Ісусу Христу? В чому можна говорити, що Христос є людиною, а в чому – Богом? Саме з цього й походить проблема щодо наявності “двох воля у Христі”. Дійсно, в саду Гетсиманському відбувається боротьба цих двох воля й тоді Христос – тільки людина, але якщо людська воля “поглиналася” (монофізитський і монофелітський термін), тоді у Христі – тільки Бог. Усвідомлення “Гетсиманської боротьби” як узгодження двох воля, але не як боротьби поміж ними, а як об’єднання без поглинання повинно спиратися на найтонший розподіл Божественного і людського у Христі.

Спадщина православного богослов’я є настільки великою, що, навіть, при її духовній цілісності, важко говорити про однорідність творів святих отців, про відсутність протиріч у цих творах. Йдеться про необхідність розрізняти догматичну богословську спадщину, аскетичну писемність і містичний досвід. Для кожної із цих складових повинна бути розроблена й специфічна методологія. Водночас слід наголосити на загальних проблемах, до яких відносяться: проблема методу, проблема термінів й понять, проблема історичності вчень.

Антропологія як предмет богословського аналізу ніколи не була в центрі уваги церкви, найважливіші антропологічні проблеми вирішувалися в аспекті догматичних суперечок за іншою проблематикою. Так, одне із перших антропологічних питань, що виникло в II–III ст., було питання про долю людської душі після смерті – безсмертя душі людини, доля її тіла, можливість воскресіння в тілі. Єретичне вчення Несторія підштовхнуло розвиток учення про Боговтілення, тобто про саму можливість, з точки зору богослов’я, “запліднення без сем’я”. З’являється аполінаризм – вчення про вплив божественної благодаті на людину, на її духовно–душевний настрій. У більшій мірі розвитку православної антропології сприяли христологічні суперечки V–VI ст. Але впродовж всього часу існування православної церкви антропологія іманентно містилася в інших сферах богослов’я і, при цьому, в несистематизованому вигляді. Тому й сам метод антропології не був чітко визначеним. Аналіз праць отців церкви наштовхує на певні методологічні непорозуміння. Фактично, православна антропологія почала формуватися у систематизованому вигляді в XX столітті, що пов’язано з наступними обставинами.

По–перше, православне богослов'я формувалося у різних соціально–історичних умовах, в різних освітніх середовищах. Звідси і виявляється різниця у термінах, поняттях та їх значеннях. Достатньо значущим був вплив старозавітної термінології, філософії Античності. Особливо характерним для святоотецької писемності є відсутність точних термінів та понять. Безперечно, використовуються й терміни, й поняття, але вони вражають своєю поетикою і метафоричністю, але не науковістю. Це виступає суттєвою перешкодою для тлумачень багатьох текстів святоотецької традиції. Наприклад, йдеться про інтерпретації поняття “розум”. Це поняття розглядалося багатьма мислителями стародавніх часів, але єдності в його тлумаченні не існує. У творах каппадокійців, наприклад у Василя Великого, ми зустрічаємо співставлення понять “розум” і “дух людини” як однієї реальності. А у Макарія Великого йдеться про те, що дух животворить розум. В такий спосіб, розум, з одного боку, виступає як сила душі, а з іншого – як частина людини, поруч із душею.

На нашу думку, це – не протиріччя, а використання термінів, що мають різні значення у різних мислителів. В цілому, термінологія отців церкви – це слова та найменування, що висвітлюють досвід у тій мірі, в якій ця термінологія відповідає інтуїції автора. Між містичним досвідом, що є ґрунтом святоотецького богослов'я і понятійним мисленням, богословським дискурсом, відповідності як такої може й не існувати. Відшукати таку відповідність є завданням антропології.

Слід зазначити, що проблема термінології постає проблемою богослов'я. Це не тільки проблема мовного плану, але й проблема теоретичного осмислення святоотецького досвіду. Аналіз святоотецького досвіду вимагає й розгляду певних культурно–мовних традицій. Йдеться про грецьку культурно–мовну традицію, про латинську і сирійську мови. Старогрецька писемність є мовною основою православного віровчення, а латинська – основою католицького віровчення. Однією з перших проблем виявляється проблема співвідношення грецьких і латинських християнських термінів. Так, у православному віровченні існує термін “іпостась”, що не має аналогів у латині. Латиністи старовини обирали грецький термін, що було ще перед Боецієм і Фомаю. У сучасній західній теології існує тільки термін “persona”, що використовується для перекладу грецького “υποστασις” й “πρόσωπον”. Очевидно, звідси і виникає певна слабкість в західній теології щодо обґрунтування людини як особистості.

Наступна проблема, на нашу думку, проблема перекладів святоотецької спадщини. Дотепер не перекладена праця Максима Сповідника “Амбіґве”, недостатньо досконалим є переклад В. Бібікова на російську мову праці Григорія Палами “Триади...”. Окрім того, слов'янські мови, у тому числі й українська, не вміщують у собі всього багатства грецької термінології.

Слід навести ще один приклад. Йдеться про грецьке слово “συνείδησις”. На українську мову воно перекладається і як “свідомість”, і як “совість”. Перше значення не усвідомлювалося мислителями стародавніх часів, а для нас, сьогодні, воно має принципове значення.

Дослідження православної антропології не обмежується мовними проблемами, також важливим є її принципи: христологічний, пневматологічний, особистісний. В якості першого, як ми наголошували вище, необхідно виділити христологічний принцип. Взагалі, христологія – це основа основ православної антропології. Вчення про Ісуса Христа – Боголюдину, про Сина Божого і Сина Людського розкриває істинну сутність людини. Христос є Богом, а Божественне відкривається людині тільки почати.

Ісус Христос залишається для людей таємницею, Таємницею Боготілення. Православна антропологія не заперечує ветхозавітну антропологію (перша людина Адам), але Адам – це минуле людства, а Христос – його майбутнє. Тому, коли ми говоримо про біблійну антропологію, слід завжди уточнювати про яку йдеться – новозавітну чи старозавітну антропологію. Від такого уточнення буде залежати парадигма дослідження.

Окрім того, необхідним є ще одне уточнення. У святоотецькій традиції головною є потрійна аналогія. Людина постає як складена з трьох частин: “І сказав Бог: сотворимо людину по образу Нашому й за подібністю Нашою” (Біблія; Бут.1:26). Образ Трійці й образ людини – потрійність як принцип використовується для описування людини, але якщо характеризуються глибинні, духовні процеси в людині, то йдеться про її уподібнення Христу. І в цьому розкривається значення христоцентричності православної ідеології. Зрозумілим постає, якого значення для неї набувають як тексти Нового Завіту, так і христологічний догмат. Халкідонське віровизначення знаходиться в центрі догматичної основи антропології. Православне богослов'я й дотепер, у ХХІ столітті, звертається саме до халкідонського догмату. Христологічність антропології означає не тільки інше ставлення до природи людини, але й “переводить” антропологію з теорії до практичних дій. Завдяки Христу людина не тільки пізнає ідеал, але й дійсно постає духовною істотою.

Наступний принцип – це пневматологічний. П'ятидесятниця для віруючої людини – це не тільки народження церкви, але й перебування зі Святим Духом. Бог надав людині найвищий подарунок, свою Благодать. В кожній людині існує цей дар Божий, людина знаходиться в безпосередній пов'язаності з духовним світом і врятується завдяки цьому зв'язку.

Вчення про Благодать містить вчення про порятунок людини. Перетворення людини неможливо без Святого Духу, який є безпосереднім учасником психічного розвитку людини і водночас вільним учасником у вільній людині. Відомий філософ М. Бердяєв у праці “Філософія вільного духу” зазначає: “Свідомість є актуальною і динамічною тому, що актуальним і динамічним є дух, який створює свідомість, актуальним і динамічним є перше життя” [3, с. 76].

Людина має власну природу, “самість”, але перетворюється завдяки Духу. Поза таким тлумаченням неможливо зрозуміти принципи православної антропології. Так, відомий російський філософ В. Лосський у праці “Досвід містичного богослов'я Східної Церкви. Догматичне богослов'я” зазначає: “Справа Христа є приналежною до людської природи, яку Він очолює у Своїй Іпостасі. Справа ж Святого

Духу відноситься до людських особистостей, звертається до кожної з них окремо. Святий Дух повідомляє у Церкві людським іпостасям повноту Божественності єдиним, особистісним образом, який постає приналежним кожній людині як особистості, яка створена за образом Божим” [11, с. 125]. В такий спосіб, православна антропологія прагне бачити всі явища та події у щільній взаємодії з Святим Духом. Такий підхід й називається “пневматологічним принципом”, що дозволяє аналізувати людину не тільки як суто природну істоту, але й впливи на неї духовної сфери.

Третій принцип – це особистісний принцип. Тільки як особистість людина виступає предметом антропології, а особистісний підхід дозволяє зберегти живу психічну і духовно–тілесну дійсність. Свідомість у православній антропології виступає як “заселення Духу”, функції свідомості є духовним трудом людини, вони вимагають напруженої праці духу, душі й тіла. Безперечно, головною дослідницею людини є вона сама, тому таким великим є значення аскетичного досвіду для антропології. Справа полягає в тому, що головним у такому досвіді є самопізнання, самоідентифікація, каяття, спокута та ін. З точки зору православної антропології людина є вільною саме завдяки Святому Духу, людина сама вибирає та обирає свій шлях, свої вчинки, свої прив’язаності. І людина сама бореться (або не бореться) за свої уподобання, вона випробує свою свідомість, свої знання, тобто, здійснює власну свободу.

Сутність особистісного підходу можна сформулювати наступним чином: якщо сучасний системний підхід вибудовує таку систему координат, що дозволяє одночасно аналізувати множинність ознак, причин і факторів, що впливають одне на одного, то православна антропологія, фактично, деструктує всіляку систему методу поза людиною та стверджує, що людина й виступає як головний методологічний принцип. Людина містить у собі, в ній переплетено та живе все розмаїття дійсності й реальності, які вона пізнає, усвідомлює, освоює та засвоює.

Людина виступає як модель самої себе, як метод себе самої, як синтеза себе, але ще й світу, на чому ґрунтується православна гносеологія. Людина виступає як особистість, яка пізнає себе, свій власний зміст. Людина тотожна у собі самій й як суб’єкт, й як об’єкт. Це головна проблема психології й антропології, водночас це й головна перешкода, що долається тільки в тотожності суб’єкту й об’єкту – звідси й істинність всілякого знання про себе. Самопізнання є єдиним максимально істинним пізнанням.

Важливою проблемою для православної антропології є відсутність цілісності, систематичності як в цілому для цього напрямку, так і для окремих праць із цієї тематики. В аспекті виділення православної антропології необхідно не тільки обґрунтувати головні методологічні принципи дослідження, але й прояснити зміст термінів та понять, особливості їх функціонування у просторі багатьох текстів стародавніх мислителів. В плані взаємодії християнської антропології з богослов’ям виникає проблема її богословської адекватності: мовної – грамотного використання релігієзнавцями термінів та понять святоотецької антропології й православного богослов’я;

концептуальної, яка потребує не тільки правильного розуміння та використання головних вчень і теорій святоотецької антропології, але й розробку їх методологічного ґрунту; відсутність останнього призводить до того, що деякі православні мислителі сучасності створюють такі нові вчення й теорії, які жодним чином не узгоджуються з положеннями святоотецької традиції; вироблення критеріїв та принципів для аналізу особливостей та головних характеристик православної антропології, її відмінностей від католицької антропології.

Список використаних джерел

1. Аверинцев С. С. Софія – Логос. Словник / С. С. Аверинцев. – К. : Дух і Літера, 1999. – 464 с.
2. Аверинцев С. С. Слово Божие и слово человеческое // С. С. Аверинцев. Софія – Логос. Словник. – К. : Дух і Літера, 1999. – С. 382–391.
3. Бердяев Н. А. Философия свободного духа / Н. А. Бердяев. – М. : Высшая школа, 1994. – 230 с.
4. Вышеславцев Б. П. Вечное в русской философии // Б. П. Вышеславцев. Этика преображенного Эроса. Проблемы Закона и Благодати. – М. : Республика, 1994. – С. 172–176.
5. Гайденок П. П. Раннесредневековая концепция человека / П. П. Гайденок, Г. А. Смирнов // Культура и искусство западноевропейского средневековья: материалы науч. конф. (1980); под ред. И. Е. Даниловой. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – С. 35–52.
6. Голубинский Ф. А. Лекции по Умозрительному Богословию, со слов профессора философии в Московской Духовной Академии, протоиерея Феодора Александровича Голубинского, записанные в 1841/2 учебном году студентом Академии XIV курса Владимиром Назаревским / Ф. А. Голубинский. – М. : б.и., 1868. – С. 7–187.
7. Горський В. С. Києво–Печерський патерик. Етика смиренномудрості / В. С. Горський // Філософ. і соціол. думка. – 1992. – №3. – С. 119–126.
8. Грузенберг С. Пессимизм как вера и миропонимание: Опыт критического анализа и классификации основоположений и выводов пессимизма / С. Грузенберг // Русская мысль. – 1908. – №12 (3–я pag.). – С. 273–274.
9. Кримський С. Б. Ікона та світло софійності / С. Б. Кримський // Філософська думка. – 2007. – №3. – С. 119–127.
10. Кузик Б. М., Литвин Л. І. Джерело вічності. Основи православної культури / Б. М. Кузик, Л. І. Литвин. – Д.: АРТ–ПРЕС, 2009. – 432 с.
11. Лосский В. Н. Очерк мистического богословия восточной церкви. Догматическое богословие / В. Н. Лосский. – М. : СЭИ, 1991. – 149 с.
12. Pannenberg W. Die Bedeutung von Taufe und Abendmahl für die christliche Spiritualität / Wolfhart Pannenberg. – in: Ders., Beiträge zur Systematischen Theologie. – Göttingen, 2000. – Band 3: Kirche und Ökumene. – S. 80–89.
13. Pannenberg W. Was ist der Mensch? Anthropologie der Gegenwart im Lichte der Theologie / Wolfhart Pannenberg. – Göttingen, 1976. – P.23–51.
14. Rahner K. Theologie und Anthropologie. – Beiträge zur Christologie / K. Rahner. – Leipzig, 1974. – P.23–145.
15. Filipiak M. Biblia o czlowieku / Marian Filipiak. – Lublin: VTG, 1979. – P.35–67.

References

1. Averyncev S. S. Sofija – Logos. Slovyk / S. S. Averyncev. – K. : Duh i Litera, 1999. – 464 s.
2. Averincev S. S. Slovo Bozhie i slovo chelovecheskoe // S. S. Averincev. Sofija – Logos. Slovyk. – K. : Duh i Litera, 1999. – S. 382–391.
3. Berdjaev N. A. Filosofija svobodnogo duha / N. A. Berdjaev. – M.: Vysshaja shkola, 1994. – 230 s.
4. Vysheslavcev B. P. Vechnoe v russkoj filosofii // B. P. Vysheslavcev. Jetika preobrazhennogo Jerosa. Problemy Zakona i Blagodati. – M.: Respublika, 1994. – S. 172–176.
5. Gajdenko P. P. Rannesrednevekovaja koncepcija cheloveka / P. P. Gajdenko, G. A. Smirnov // Kul'tura i iskusstvo zapadnoevropejskogo srednevekov'ja: materialy nauch. konf. (1980);

pod red. I. E. Danilovoj. – M.: Izd-vo MGU, 1981. – S. 35–52.

6. Golubinskij F. A. Lekcii po Umozritel'nomu Bogosloviju, so slov professora filosofii v Moskovskoj Duhovnoj Akademii, protoiereja Feodora Aleksandrovicha Golubinskogo, zapisannye v 1841/2 uchebnom godu studentom Akademii XIV kursa Vladimirom Nazarevskim / F. A. Golubinskij. – M.: b.i., 1868. – S. 7–187.

7. Gors'kyj V. S. Kyjevo–Pechers'kyj pateryk. Etyka smyrenomudrosti / V. S. Gors'kyj // Filos. i sociol. dumka. – 1992. – №3. – S. 119–126.

8. Gruzenberg S. Pessimizm kak vera i miroponimanie: Opyt kriticheskogo analiza i klassifikacii osnovopolozhenij i vyvodov pessimizma / S. Gruzenberg // Russkaja mysl'. – 1908. – №12 (3–ja pag.). – S. 273–274.

9. Kryms'kyj S. B. Ikona ta svitlo sofijnosti / S. B. Kryms'kyj // Filosof's'ka dumka. – 2007. – №3. – S. 119–127.

10. Kuzyk B. M., Lytvyn L. I. Dzherelo vichnosti. Osnovy pravoslavnoi kul'tury / B. M. Kuzyk, L. I. Lytvyn. – D.: ART-PRES, 2009. – 432 s.

11. Losskij V. N. Ocherk misticheskogo bogoslovija vostochnoj cerkvi. Dogmaticeskoe bogoslovie / V. N. Losskij. – M.: SJeI, 1991. – 149 s.

12. Pannenberg W. Die Bedeutung von Taufe und Abendmahl für die christliche Spiritualität / Wolfhart Pannenberg. – in: Ders., Beiträge zur Systematischen Theologie. – Göttingen, 2000. – Band 3: Kirche und Ökumene. – S. 80–89.

13. Pannenberg W. Was ist der Mensch? Anthropologie der Gegenwart im Lichte der Theologie / Wolfhart Pannenberg. – Göttingen, 1976. – P.23–51.

14. Rahner K. Theologie und Anthropologie. – Beiträge zur Christologie / K. Rahner. – Leipzig, 1974. – P.23–145.

15. Filipiak M. Biblia o czlowieku / Marian Filipiak. – Lublin: VTG, 1979. – P.35–67.

Vergeles K. M., PhD, Senior Lecturer, Vinnitsa National Medical University named after N. I. Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Orthodox Christianity: The main aspects of the study

This article analyzes the Orthodox anthropology in terms of the development of the main methodological principles. There are three main principles of Orthodox anthropology – Christological, pneumatic, and personal. The main thesis is that a man is a person who is endowed with high spirituality, their own preferences, which sells its freedom.

Keywords: man, personality, orthodox anthropology, methodology, principles, freedom, the Incarnation.

Вергелес К. Н., кандидат философских наук, ст. преподаватель, Винницкий национальный медицинский университет им. Н. И. Пирогова (Украина, Винница), kvergeles@gmail.com

Православная антропология: главные аспекты исследования

Анализируется православная антропология в плане разработки ее основных методологических принципов. Рассматриваются три главных принципа православной антропологии – христологический, пневматический, личностный. Основным положением является то, что человек является личностью, наделенной высокой духовностью, собственными предпочтениями, которая реализует свою свободу.

Ключевые слова: человек, личность, православная антропология, методология, принципы, свобода, Божочеловечество, Боговоплощение.

* * *

УДК 21+215:130.2

Яковенко А. І.

доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри світової філософії та естетики, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Дала (Україна, Луганськ), Yakov4110@gmail.com

ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Спираючись на релігійно-філософський аналіз вітчизняної традиційно-духовної проблематики, обґрунтовується думка про те, що духовним стрижнем української державності і української культурної цілісності виступає екзистенційно-православний еклезіологізм, як важлива складова християнського світогляду, дослідження якого являється метою статті. Зміст статті – експлікація сукупності істотних і відмінних християнських сегментальних якостей системи духовно-моральних спрямувань українського

православ'я, яке виступає не лише в ролі форми релігійної свідомості, а виконує функцію своєрідного соціального інституту, у свою чергу роблячи активний вплив на особливості національної самосвідомості українського народу.

Ключові слова: церква, міжконфесійні об'єднання, духовний світ, духовні цінності, співпраця держави і церкви, свобода особистості, духовність, православ'я, українське суспільство.

Українська православна церква, маючи тисячолітню історію, будучи глибоко інтегрованою в суспільно-політичне життя та культуру країни, об'єктивно володіє значно більш високим соціальним статусом, ніж інші релігійні організації. У наш час актуальною стає проблема внутрішньої єдності православ'я, оскільки від її вирішення залежить збереження українського християнства як релігійної парадигми. Однією з суттєвих рис даного процесу є чітко виражена тенденція до зближення наукового і теологічно-релігійного світоглядів. Ця проблема чітко відображена у дорученні Президента України № 1–1/657 від 08.07.2005 року “Щодо подолання морально-духовної кризи суспільства”. Відродження української наукової думки потребує переосмислення багатьох проблем вітчизняного релігієзнавства та теології, які ще в недалекому минулому замовчувалися.

Зміст розкриття основних принципів православної духовності та еклезіологічних властивостей православ'я як євангельського віровчення Ісуса Христа, що є важливим для нашої статті, вимагає звернення до праць українських та іноземних фахівців: М. Барсова, С.Булгакова, М. Виноградова, А. Гарнака, Л. Карсавіна, А. Колодного, І. Мейєндорфа, В.Несмелова, О. Предко, Г.Сковороди, А.Спаського, П. Тейяра де Шардена, Л. Филипович. З'являється все більше досліджень, де розглядаються проблеми всебічної реалізації духовного потенціалу християнства, зокрема православ'я, у процесі виховання та самовиховання особистості (В. Бодан, І. Музичка, В. Лобовик, С. Ярмусь, О. Саган).

Основну причину творіння відносного буття релігійний філософ С.Булгаков убачає в онтологічній недостатності абсолютного, у необхідності його поповнення творінням. В основі творіння мислитель вважає знаходитися, перш за все, бажання абсолютного залучення до буття. Святість функціональнонаправлена на відновлення в людині первісної богоподібності. “Якби Бог був без світу, – міркує філософ, – залишаючись у Собі, Він був би те абсолютне, яке не існувало б ні для чого поза Собою, а отже, і взагалі не існувало, оскільки існувати – означає жити для іншого” [2, с. 143].

В різнобічному вченні філософа Г.Сковороди найбільш повно вчення про світобудову викладено у діалозі “Потоп Зміїв”. У діалозі мислитель спробував описати своє цілісне бачення світу, спираючись на тексти Біблії. Пізнання всіх трьох світів можливе лише тоді, коли людина, звернувши увагу на саму себе, відкриває в собі божественне начало. Український філософ зазначає, що самопізнання відкриває в людині два шари буття, тобто спираючись на тілесно-психічні переживання самопізнання відкриває духовне життя, дозволяє бачити все у двоїстості буття [12, с. 236–253].

Мета репрезентованого дослідження – на основі релігійно-філософського аналізу дослідити потенціал еклезіологічного вчення православ'я як важливої складової системи духовних цінностей православ'я та з'ясувати, якими засобами і якими шляхами